

PRACE NAUKOWE
Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
RESEARCH PAPERS
of Wrocław University of Economics

245

Ekonomia

pod redakcją
Jerzego Sokołowskiego
Magdaleny Rękas
Grażyny Węgrzyn

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2012

Recenzenci: Tomasz Bernat, Waclaw Jarmolowicz, Elzbieta Kryńska,
Andrzej Miszczuk, Marzanna Poniatowicz, Stanislaw Swadzba,
Grazyna Wolska, Urszula Zagora-Jonszta

Redakcja wydawnicza: Barbara Majewska, Dorota Pitulec

Redakcja techniczna: Barbara Lopusiewicz

Korekta: Barbara Cibis

Łamanie: Małgorzata Czupryńska

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna na stronie www.ibuk.pl

Streszczenia opublikowanych artykułów są dostępne w międzynarodowej bazie danych
The Central European Journal of Social Sciences and Humanities <http://cejsh.icm.edu.pl>
oraz w The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,
a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się
na stronie internetowej Wydawnictwa
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2012

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-205-5

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

Wstęp	11
Kamil Augustyn, Kazimierz W. Krupa: Ocena stanu kapitału intelektualnego przedsiębiorstw Podkarpacia na podstawie wyników badań empirycznych.....	13
Jan Borowiec: Wahania cykliczne a zmiany realnego efektywnego kursu walutowego w strefie euro.....	23
Katarzyna Czech: Ewolucja realizacji zrównoważonego rozwoju w Polsce	34
Karolina Drela: Utrata pracy w XXI wieku.....	44
Malgorzata Gajda-Kantorowska: Kontrowersje wokół metod pomiaru stabilności wzrostu gospodarczego.....	55
Malgorzata Gasz: Działania stabilizujące gospodarkę Unii Europejskiej w warunkach kryzysu finansów publicznych.....	65
Łukasz Goczek: Porównanie skuteczności polityki fiskalnej i monetarnej na panelowej próbie wektorowo-autoregresyjnej.....	77
Alina Gorczyńska, Danuta Sz wajca: Dekoniunktura gospodarcza a restrukturyzacja naprawcza przedsiębiorstwa.....	88
Beata Guziejewska: Kredyty zagrożone i rezerwy celowe na tle ogólnej sytuacji w sektorze bankowym w latach 2008-2010.....	98
Anna Horodecka: Rola prądów filozoficznych w kształtowaniu metodologii nauk ekonomicznych.....	110
Robert Huterski: Wybrane aspekty quasi-fiskalnej działalności Systemu Rezerwy Federalnej Stanów Zjednoczonych.....	120
Marcin Idzik: Zastosowanie gradacyjnego modelu w analizie zaufania do banków i innych instytucji finansowych w Polsce.....	129
Michał Jurek: Koncepcje monetarne D.H. Robertsona i ich wykorzystanie do analizy ilościowej i dochodowej teorii pieniądza.....	139
Tomasz Kacprzak: Bezpieczeństwo pracy a bezpieczeństwo zatrudnienia w Polsce w kontekście <i>flexicurity</i>	148
Marcin Kalinowski: Krytyka korporatywizmu z perspektywy nowej ekonomii politycznej.....	160
Dariusz Kielczewski: Koncepcja ekonomii zrównoważonego rozwoju.....	170
Ilona Kijek, Marta Pszczółkowska: Taksonomiczne ujęcie sytuacji makroekonomicznej państw Unii Europejskiej w latach 2001, 2005 I 2009.....	179
Aldona Klimkiewicz: Konsekwencje podwyższenia wieku emerytalnego kobiet dla rynku pracy.....	191

Ryszard Kowalski: Liberalne państwo dobrobytu wobec najsłabszych grup społecznych.....	201
Sylwester Kozak: Rola banków w dystrybucji produktów ubezpieczeniowych w Polsce w latach 2002-2010.....	210
Sylwester Kozak: Zmiany w strukturze kredytów dla sektora niefinansowego w Polsce w latach 2001-2010	222
Jakub Kraciuk: Wpływ światowego kryzysu finansowego z 2008 roku na gospodarkę Niemiec	233
Mirosław Krajewski: Kapitał ludzki w procesie zarządzania wartością przedsiębiorstwa	243
Barbara Kryk: Szanse i zagrożenia zatrudnienia nosicieli wirusa HIV w opinii studentów.....	253
Iwa Kuchciak: Crowdsourcing w kreowaniu wartości przedsiębiorstwa bankowego.....	263
Robert Kurek: Asymetria informacji na rynku ubezpieczeniowym	272
Katarzyna Kuźniar-Żyłka: Media jako uczestnik procesu informacyjnego w warunkach gospodarki opartej na wiedzy.....	283
Joanna Latuszek: Globalizacja a nierówności między państwami.....	293
Renata Lisowska, Dorota Starzyńska: Działalność innowacyjna polskich przedsiębiorstw przemysłowych na przykładzie województwa łódzkiego	303
Józef Łobocki: Sektor finansowy a kapitał społeczny.....	314
Łukasz Menart: Kluczowe obszary działań menedżera klastra.....	324
Aneta Mikula: Poziom ubóstwa i deprywacji materialnej dzieci w krajach Unii Europejskiej	336
Michał Moszyński: Idee ładu gospodarczego w procesie transformacji systemowej byłej NRD – oczekiwania a rzeczywistość.....	347
Arnold Pabian: Zrównoważona produkcja w gospodarce przyszłości. Perspektywy i bariery rozwoju	357
Wiesław Pasewicz, Artur Wilczyński, Michał Świtlyk: Efektywność państwowych wyższych szkół zawodowych w latach 2004-2010	367
Iwona Pawlas: Społeczno-ekonomiczny rozwój krajów Unii Europejskiej w świetle badań taksonomicznych.....	377
Renata Pęciak: Działania Jeana-Baptiste’a Saya na rzecz instytucjonalizacji nauki ekonomii	386
Elżbieta Pohulak-Żołędowska: Innowacyjność w dobie postindustrialnej....	396
Adriana Politałaj: Efektywność centrów integracji społecznej w zakresie przeciwdziałania długotrwałemu bezrobociu	407
Magdalena Rękas: Ulgi prorodzinne jako element polityki rodzinnej w wybranych krajach Unii Europejskiej	418
Wioleta Samitowska: Ekonomia społeczna wobec wyzwań rynku pracy	432
Anna Skórska: Zmiany sytuacji na polskim rynku pracy jako konsekwencja kryzysu gospodarczo-finansowego.....	443

Grzegorz Sobiecki: Pieniądz doskonały.....	453
Małgorzata Solarz: Wady i zalety mikropożyczek jako narzędzia inkluzji finansowej sprzyjającego wzrostowi dobrobytu	463
Robert Stanisławski: Potrzeby w zakresie rozwoju innowacyjnego małych i średnich przedsiębiorstw nieinnowacyjnych (w świetle badań własnych)	474
Bogusław Stankiewicz: Makroekonomiczny model turystyki medycznej w Polsce – podstawowe uwarunkowania badań	486
Dariusz Eligiusz Staszczak: Znaczenie globalnego kryzysu finansowo-gospodarczego dla zmian światowego systemu ekonomiczno-politycznego.	497
Feliks Marek Stawarczyk: Kryzys na przykładzie Argentyny a ekonomiczne problemy Grecji	507
Stanisław Swadźba: System gospodarczy Polski i Republiki Czeskiej. Analiza porównawcza.....	517
Maciej Szczepankiewicz: Badanie potencjału innowacyjnego studentów	527
Maciej Szumlański: Wzrost kapitału ludzkiego w Unii Europejskiej	537
Sylwia Talar: Crowdsourcing jako efektywna forma współpracy.....	548
Jacek Tomkiewicz: Strefa euro wobec kryzysu finansowego	558
Magdalena Tusińska: Czy wzrost gospodarek krajów Unii Europejskiej jest inteligentny?	568
Monika Utzig: Zadłużenie gospodarstw domowych w monetarnych instytucjach finansowych.....	579
Monika Walicka: Podatkowe uwarunkowania konkurencyjności małych przedsiębiorstw	590
Grzegorz Wałęga: Społeczno-ekonomiczne determinanty zadłużenia gospodarstw domowych w Polsce.....	600
Grażyna Węgrzyn: Uwarunkowania ekonomiczne innowacji w sektorze usług.....	611
Anna Wildowicz-Giegiel: Uwarunkowania kreacji kapitału intelektualnego w polskich przedsiębiorstwach	622
Sylwia Wiśniewska: Budowa współpracy nauki z gospodarką wyzwaniem dla polityki innowacyjnej państwa	633
Renata Wojciechowska: Problem metody badawczej w ekonomii	643
Jarosław Wojciechowski: Wpływ zaburzenia preferencji czasowej na wysokość bezrobocia równowagi na przykładzie Polski	652
Alfreda Zachorowska, Agnieszka Tylec: Efektywność kosztowa aktywnych programów rynku pracy w województwie śląskim w latach 2005-2010 ...	663
Urszula Zagóra-Jonszta: Sektor bankowy w drugiej Rzeczypospolitej	674
Małgorzata Zielenkiewicz: Stopień regulacji publicznej a poziom życia	685
Mariusz Zieliński: Polityka fiskalna a kryzys gospodarczy w wybranych krajach Unii Europejskiej	695

Summaries

Kamil Augustyn, Kazimierz W. Krupa: Assessment of intellectual capital level in enterprises of Podkarpackie Voivodeship based on empirical research results.....	22
Jan Borowiec: Cyclical fluctuations and changes in real effective exchange rate in the euro zone	33
Katarzyna Czech: Evolution of the implementation of sustainable development in Poland	42
Karolina Drela: Job loss in the 21st century	54
Malgorzata Gajda-Kantorowska: Controversy over the methods of measurement of economic growth sustainability	64
Malgorzata Gasz: Performance management stabilizing European Union in an economic public finance crisis.....	76
Lukasz Goczek: Comparison of the effectiveness of fiscal and monetary policy in a panel vector autoregressive model.....	87
Alina Gorczyńska, Danuta Sz wajca: Economic downturns and repair restructuring of a company	97
Beata Guziejewska: Non-performing loans and dedicated reserves against the general state of banking sector in Poland in 2008-2010.....	109
Anna Horodecka: The influence of philosophical schools on the methodology of economics.....	119
Robert Huterski: Selected aspects of quasi-fiscal activities of the Federal Reserve System of the United States.....	128
Marcin Idzik: The use of a gradation model in the analysis of trust in banks and other financial institutions in Poland.....	138
Michał Jurek: Monetary concepts of D.H. Robertson and their use for the analysis of the quantity and income theory of money	147
Tomasz Kacprzak: Job security and employment security in Poland within the context of flexicurity.....	159
Marcin Kalinowski: The criticism of corporatism from the new political economy perspective	169
Dariusz Kielczewski: Conception of the economics of sustainable development	178
Ilona Kijek, Marta Pszczółkowska: A taxonomic view of the European Union states macroeconomic situation in 2001, 2005 and 2009	190
Aldona Klimkiewicz: Consequences of the increase of women's retirement age for the labour market.....	200
Ryszard Kowalski: Liberal welfare state and the most vulnerable social groups	209
Sylwester Kozak: The role of banks in the insurance products distribution in Poland between 2002 and 2010	221

Sylwester Kozak: Changes in the structure of loans to the nonfinancial sector in Poland in 2001-2010.....	232
Jakub Kraciuk: The influence of the world financial crisis of 2008 on the economy of Germany	242
Mirosław Krajewski: Human capital in the process of management of the company's value	252
Barbara Kryk: Chances and threats of employment for carriers of HIV in students' opinion.....	262
Iwa Kuchciak: Crowdsourcing in the creation of banking company value	271
Robert Kurek: Information asymmetry on the insurance market.....	282
Katarzyna Kuźniar-Żyłka: Media as a participant of information process in terms of the knowledge-based economy.....	292
Joanna Latuszek: Globalization and inequality between states	302
Renata Lisowska, Dorota Starzyńska: Innovation activity of Polish manufacturing enterprises based on the example of Łódź Voivodeship.....	313
Józef Łobocki: Financial sector and social capital	323
Łukasz Menart: Key areas for cluster manager's activities.....	335
Aneta Mikula: Level of poverty and material deprivation of children in the European Union countries	346
Michał Moszyński: Ideas of economic order in the process of economic transformation of the former GDR – expectations and reality	356
Arnold Pabian: Sustainable production in the economy of future, perspectives and barriers of development	366
Wiesław Pasewicz, Artur Wilczyński, Michał Świtłyk: Efficiency analysis of state higher vocational schools in 2004-2010	376
Iwona Pawlas: Socio-economic development of European Union economies in the light of taxonomic analysis.....	385
Renata Pęciak: Jean-Baptiste Say's actions for institutionalisation of economics.....	395
Elżbieta Pohulak-Żołędowska: Innovation in post-industrial era.....	406
Adriana Politaj: Effectiveness of centres of social integration in scope of counteraction of long-term unemployment	417
Magdalena Rękas: Family taxation as an instrument of family policies in selected EU countries	431
Wioleta Samitowska: Social economy towards labour market challenges.....	442
Anna Skórska: The changes on Polish labour market as a result of the economic and financial crisis	452
Grzegorz Sobiecki: The perfect currency	462
Małgorzata Solarz: Advantages and disadvantages of micro-loans as the tool of financial inclusion enhancing wealth growth.....	473
Robert Stanisławski: The needs of SMS sector (no-innovative enterprises) for the innovative development (in the lights of own research)	485

Bogusław Stankiewicz: Macroeconomic model of medical tourism in Poland – basic conditions of research.....	496
Dariusz Eligiusz Staszczak: Importance of the global financial-economic crisis for the world economic-political system changes	506
Feliks Marek Stawarczyk: Crisis on the example of Argentina and the economic problems in Greece	516
Stanisław Swadźba: Economic system of Poland and the Czech Republic. Comparative analysis.....	526
Maciej Szczepankiewicz: Research of student's innovative potential.....	536
Maciej Szumlański: Human capital growth in the European Union.....	547
Sylvia Talar: Crowdsourcing as an effective model of cooperation.....	557
Jacek Tomkiewicz: Euro-zone and the financial crisis	567
Magdalena Tusińska: Is economic growth of the European Union countries smart?.....	578
Monika Utzig: Liabilities of households in monetary financial institutions ...	589
Monika Walicka: Tax impact on competitiveness of small enterprises	599
Grzegorz Wałęga: Socio-economic determinants of household debt in Poland	610
Grażyna Węgrzyn: Economic determinants of innovation in the service sector	621
Anna Wildowicz-Giegiel: Conditions of intellectual capital creation in Polish enterprises	632
Sylvia Wiśniewska: Building cooperation between science and business as a challenge for innovation policy of state.....	642
Renata Wojciechowska: Problem of research method in economy.....	651
Jarosław Wojciechowski: Impact of time preferences disturbance on the level of balance unemployment, based on the example of Poland.....	662
Alfreda Zachorowska, Agnieszka Tylec: Cost efficiency of active labour market programmes in Silesian Voivodeship in 2005-2010	673
Urszula Zagóra-Jonszta: Banking sector in the Second Republic of Poland	684
Małgorzata Zielenkiewicz: The degree of public regulation and the standard of living.....	694
Mariusz Zieliński: Fiscal policy and economic crisis in selected European Union countries.....	704

Ryszard Kowalski

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

LIBERALNE PAŃSTWO DOBROBYTU WOBEC NAJSŁABSZYCH GRUP SPOŁECZNYCH

Streszczenie: Modele państwa dobrobytu różnią się pod względem priorytetu dawanego odpowiednio państwu, rynkowi lub rodzinie w zapewnianiu ochrony przed różnymi rodzajami ryzyka socjalnego. Model liberalny charakteryzuje się preferencją rozwiązań rynkowych w odniesieniu do problemów społecznych i stosowaniem selektywnych świadczeń ukierunkowanych na jednostki najbardziej potrzebujące pomocy. Teoretycznie selektywność jest bardziej efektywna niż uniwersalizm świadczeń: mniejsze wydatki są ponoszone w celu osiągnięcia lepszego rezultatu. W rzeczywistości selektywne podejście w polityce społecznej raczej pogarsza niż polepsza status najsłabszych grup społecznych. Za niską skuteczność liberalnego państwa dobrobytu w zmniejszaniu ubóstwa wśród tych grup odpowiedzialne są głównie: pasywna polityka społeczna, ogromne luki w ochronie socjalnej i stygmatyzacja.

Słowa kluczowe: państwo dobrobytu, ubóstwo, selektywność świadczeń społecznych.

1. Wstęp

Byłoby najlepiej, gdyby programy socjalne były adresowane tylko do tych jednostek, które znajdują się w najgorszym położeniu. Typowanie uprawnionych do świadczeń powinno się odbywać przy wykorzystaniu określonego kryterium majątkowego i (lub) dochodowego. Tak prowadzona polityka społeczna z jednej strony spełnia postulat wspierania przez państwo najsłabszych jednostek w zbiorowości, z drugiej zaś – ze względu na mniejszą niż w systemie świadczeń uniwersalnych skalę wydatków publicznych – ogranicza straty z tytułu negatywnego oddziaływania redystrybucji na efektywność systemu ekonomicznego. Nie powoduje również silnego uszczerbku dla wolności wyboru jednostki i nie skutkuje umacnianiem się postawy wyuczonej bezradności. Oto w skrócie opis zalet podnoszonych przez zwolenników ograniczonej ingerencji państwa w procesy gospodarowania i dzielenia jego owoców pomiędzy członków zbiorowości.

Przywiązanie do selektywności świadczeń to cecha charakterystyczna modelu państwa dobrobytu zwanego – za Espingiem-Andersenem¹ – liberalnym. W modelu

¹ G. Esping-Andersen, *The Three Worlds of Welfare Capitalism*, Polity Press, Cambridge 1990.

tym wybiórczość beneficjów nie pozostaje bez wpływu na wielkość publicznych wydatków socjalnych – są one zdecydowanie niższe niż w pozostałych dwóch modelach: konserwatywnym (korporatystycznym) i socjaldemokratycznym. Czy zatem pomimo mniejszych wydatków socjalnych, ale bardziej precyzyjnie adresowanych, liberalne państwo dobrobytu skutecznie redukuje niepewność w zakresie możliwości aktywnego uczestniczenia najsłabszych grup społecznych w życiu społecznym, rozgraniczając przy tym odpowiedzialność ogółu za jednostki niezdolne do samodzielnej egzystencji od indywidualnej i wyłącznej odpowiedzialności pozostałych za realizację swych planów życiowych? Celem artykułu jest wykazanie, że minimalistyczny wzorzec polityki społecznej, realizowany w niektórych krajach wysoko rozwiniętych, *de facto* utrwała pozycje społeczne najsłabszych jednostek. W takim wypadku troska zbiorowości o jednostki najsłabsze jest w swym praktycznym wymiarze czysto iluzoryczna.

2. Zakres analizy

Analiza skupia się na wybranych najsłabszych grupach społecznych: osobach starszych oraz gospodarstwach domowych z dziećmi na utrzymaniu, szczególnie tych dotkniętych bezrobociem, jak też gospodarstwach osób samotnie wychowujących dzieci. Dane dotyczą trzech krajów realizujących model liberalnego państwa dobrobytu, tj. Irlandii, Stanów Zjednoczonych i Wielkiej Brytanii, przy czym dla celów porównawczych prezentowane będą dane dla skrajnie odmiennego modelu – socjaldemokratycznego (odnoszące się do: Finlandii, Norwegii oraz Szwecji). Okres analizy obejmuje lata 1983-2008.

3. Model liberalny – ochrona słabszych kosztem silniejszych?

Nie jest zaskoczeniem, że konsekwencją liberalnej polityki społecznej, zdecydowanie bardziej oszczędnej w redystrybuowaniu środków publicznych na cele socjalne niż polityka socjaldemokratyczna, jest większa skala ubóstwa w zbiorowości. Potwierdzenia tego dostarczają dane zebrane w tab. 1. Wielkość relatywnego ubóstwa w krajach pogrupowanych zgodnie z przyjętą w artykule typologią określona została przy wykorzystaniu powszechnie stosowanego (choć niedoskonałego) wyznacznika ubóstwa, jakim są dochody².

Pośród zaprezentowanych krajów szczególnie wyróżniają się Stany Zjednoczone z najwyższym odsetkiem populacji ubogich w populacji ogółem w całym badanym okresie. Względna stabilność stopy ubóstwa w tym kraju traci na znaczeniu

² Dochód do dyspozycji niedoskonale odzwierciedla także położenie finansowe jednostki, nawet nie z tak oczywistego powodu, że jednostka może posiadać po prostu znaczny majątek, ale dlatego, że gospodarstwa domowe doświadczają zróżnicowania chociażby kosztów utrzymania mieszkania, kosztów transportu oraz opieki nad dziećmi czy też cen dóbr i usług (wynikającego z miejsca ich zamieszkania).

Tabela 1. Stopa ubóstwa* (%) w wybranych krajach w latach 1983-2008

Wyszczególnienie	Połowa lat 80.	Połowa lat 90.	Późne lata 2000	Lata analizy
model liberalny				
Irlandia	10,6	11,0	9,8	1987, 1994, 2007
Stany Zjednoczone	17,9	16,7	17,3	1984, 1995, 2008
Wielka Brytania	6,9	10,9	11,3	1985, 1995, 2007
Wartość średnia	11,8	12,9	12,8	
model socjaldemokratyczny				
Finlandia	5,1	4,9	7,9	1986, 1995, 2007
Norwegia	6,9	8,0	7,8	1986, 1995, 2008
Szwecja	6,0	3,7	8,4	1983, 1995, 2008
Wartość średnia	5,8	5,1	8,0	

* Przy linii ubóstwa zdefiniowanej jako 50% mediany rozkładu ekwiwalentnego dochodu do dyspozycji dla całej populacji.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: OECD, *Society at a Glance: OECD Social Indicators 2005 edition*, OECD Publishing, Paris 2005, s. 53 oraz OECD, Statlink: <http://dx.doi.org/10.1787/610223184802> (26.03.2012); OECD, *Society at a Glance 2011: OECD Social Indicators*, OECD Publishing, Paris 2011, s. 69 oraz OECD, Statlink: <http://dx.doi.org/10.1787/888932381893> (26.03.2012) oraz M. Förster, M.M. d'Ercole, *Income Distribution and Poverty in OECD Countries in the Second Half of the 1990s*, „OECD Social Employment and Migration Working Papers”, no. 22, OECD Publishing, Paris 2005, s. 54-59.

przy konstatacji, że stopa ta oznacza ponaddwukrotnie większy odsetek ubogich niż w którymkolwiek z prezentowanych krajów prowadzących socjaldemokratyczną politykę społeczną, co więcej, jest też znacznie wyższa niż w pozostałych dwóch krajach realizujących model liberalnego państwa dobrobytu.

Wysoka stopa ubóstwa charakteryzująca całą zbiorowość w modelu liberalnym jest mimo wszystko słabym narzędziem oceny jego działania. Trudno zarzucać liberalnej polityce społecznej niską skuteczność w tym względzie, skoro nie aspiruje ona do ochrony o charakterze uniwersalistycznym. Zdecydowanie bardziej uzasadnioną podstawę wnioskowania tworzy analiza wybranych grup społecznych – liberalna polityka społeczna jest przecież polityką selektywną. Można by zatem przyjąć hipotezę, że owa selektywność znajdzie swoje odzwierciedlenie w położeniu najsłabszych grup społecznych, i jeśli nawet grupy te nie będą cechowały się niższymi stopami ubóstwa niż społeczeństwo jako całość, to przynajmniej ich pozycja względem całej zbiorowości będzie lepsza niż modelu socjaldemokratycznym.

We wszystkich prezentowanych krajach ubóstwo wśród osób starszych (tab. 2) ma większe rozmiary niż w całej populacji, przy czym siła tej różnicy jest podobna w obu modelach – liberalnym i socjaldemokratycznym (w 2008 r. stopa ubóstwa dla osób powyżej 64 lat była wyższa przeciętnie odpowiednio o 24,3% i 28,4% od

Tabela 2. Ubóstwo^a wśród osób starszych (65 lat i więcej) w wybranych krajach w latach 2000-2008

Wyszczególnienie	Stopa ubóstwa (%)		Stopa ubóstwa (%) × 100 / stopa ubóstwa dla całej populacji (%)	
	2000	2008 ^b	2000	2008 ^b
model liberalny				
Irlandia	35,5	13,4	230,5	136,7
Stany Zjednoczone	24,6	22,2	143,9	128,3
Wielka Brytania	14,4	12,2	126,3	108,0
Wartość średnia	24,8	15,9	166,9	124,3
model socjaldemokratyczny				
Finlandia	10,4	13,0	162,5	164,6
Norwegia	12,4	8,0	196,8	102,6
Szwecja	7,8	9,9	147,2	117,9
Wartość średnia	10,2	10,3	168,8	128,4

^a Przy linii ubóstwa zdefiniowanej jako 50% mediany rozkładu ekwiwalentnego dochodu do dyspozycji dla całej populacji, ^b Dla Irlandii, Wielkiej Brytanii oraz Finlandii – 2007 rok.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: OECD, *Society at a Glance: OECD Social Indicators 2005 edition*, OECD Publishing, Paris 2005, s. 59 oraz OECD, Statlink: <http://dx.doi.org/10.1787/164773650058> (26.03.2012); OECD, *Society at a Glance 2011: OECD Social Indicators*, OECD Publishing, Paris 2011, s. 69 oraz OECD, Statlink: <http://dx.doi.org/10.1787/888932381893> (dostęp: 26.03.2012) oraz M. Förster, M.M. d'Ercole, *Income Distribution and Poverty in OECD Countries in the Second Half of the 1990s*, „OECD Social Employment and Migration Working Papers”, no. 22, OECD Publishing, Paris 2005, s. 54-59 i 74.

stopy dla całej zbiorowości). Żaden z modeli nie jest jednak jednorodny – stosunkowo dobrą pozycję dochodową względem pozostałych członków zbiorowości mają osoby starsze w Wielkiej Brytanii i Norwegii, zdecydowanie gorszą osoby zamieszkujące Irlandię i Finlandię³. Co istotne, w badanym okresie we wszystkich badanych krajach, poza Finlandią, zmiany relacji odpowiednich stóp ubóstwa dla osób starszych i całej zbiorowości wskazują na względną poprawę położenia tych pierwszych. W dużej mierze jest to efekt szerszego, długotrwałego trendu, ujawniającego stopniowe zmniejszanie się ubóstwa tej grupy osób w ostatnich dziesięcioleciach w krajach wysoko rozwiniętych⁴.

³ Warto jednak zauważyć istotną poprawę położenia osób starszych w Irlandii. W 2000 r. osób ubogich w tej grupie wiekowej było ponaddwukrotnie więcej niż w całej populacji, w 2008 r. już tylko o 36,7% więcej. Ta zmiana nie jest przypadkowa, lecz jest rezultatem świadomej polityki społecznej realizowanej przez irlandzkie władze publiczne (szerzej zob. H. Russel, B. Maître, B. Nolan, *Monitoring poverty trends in Ireland 2004-2007: Key issues for children, people of working age and older people*, „Research Series”, no. 17, The Economic and Social Research Institute, Dublin 2010, s. 79-92).

⁴ OECD, *Growing Unequal? Income Distribution and Poverty in OECD Countries*, OECD Publishing, Paris 2008, s. 130 i 131.

Zauważalnej poprawie sytuacji dochodowej osób starszych towarzyszyła w badanym okresie poprawa położenia osób najmłodszych, ale tylko w odniesieniu do krajów realizujących liberalny model państwa dobrobytu (tab. 3). Wzrost stóp ubóstwa wśród dzieci w modelu socjaldemokratycznym, choć istotny, nie zmienia rzeczywistości w taki sposób, aby uprawnione stało się jednak twierdzenie o skuteczności w tym względzie selektywnego wsparcia jednostek, charakteryzującego model liberalny. Pomijając nawet to, że stopy ubóstwa wśród dzieci są zdecydowanie niższe w modelu socjaldemokratycznym niż w liberalnym, nie sposób nie zauważyć, że model socjaldemokratyczny chroni dzieci przed ubóstwem silniej niż pozostałych obywateli, w przeciwieństwie do modelu liberalnego.

Tabela 3. Ubóstwo dzieci^a w wybranych krajach w latach 2000-2008

Wyszczególnienie	Stopa ubóstwa (%)		Stopa ubóstwa (%)×100/stopa ubóstwa dla całej populacji (%)	
	2000	2008 ^b	2000	2008 ^b
model liberalny				
Irlandia	15,7	11,0	101,9	112,2
Stany Zjednoczone	21,7	21,6	126,9	124,9
Wielka Brytania	16,2	13,2	142,1	116,8
Wartość średnia	17,9	15,3	123,6	118,0
model socjaldemokratyczny				
Finlandia	3,4	5,2	53,1	65,8
Norwegia	3,6	5,5	57,1	70,5
Szwecja	3,6	7,0	67,9	83,3
Wartość średnia	3,5	5,9	59,4	73,2

^a Dzieci w wieku 17 lat i mniej, żyjące w gospodarstwach domowych z dochodem poniżej 50% mediany rozkładu ekwiwalentnego dochodu do dyspozycji dla całej populacji,

^b Dla Irlandii, Wielkiej Brytanii oraz Finlandii – 2007 rok.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: OECD, *Society at a Glance: OECD Social Indicators 2005 edition*, OECD Publishing, Paris 2005, s. 57 oraz OECD, Statlink: <http://dx.doi.org/10.1787/164773650058> (26.03.2012); OECD, *Society at a Glance 2011: OECD Social Indicators*, OECD Publishing, Paris 2011, s. 69 oraz OECD, Statlink: <http://dx.doi.org/10.1787/888932381893> (26.03.2012) oraz M. Förster, M.M. d'Ercole, *Income Distribution and Poverty in OECD Countries in the Second Half of the 1990s*, „OECD Social Employment and Migration Working Papers”, no. 22, OECD Publishing, Paris 2005, s. 54-59.

Gdyby się doszukiwać spośród czynników wpływających na ubóstwo dzieci tych najbardziej znaczących, niewątpliwie dwa należałoby wskazać jako kluczowe, tj. brak pracy rodziców oraz niepełność rodziny. Tabela 4 przedstawia stopy ubóstwa w odniesieniu do jednostek żyjących w gospodarstwach domowych naznaczonych tego typu cechami.

Tabela 4. Stopa ubóstwa (%)^a w wybranych krajach pośród gospodarstw domowych z dziećmi na utrzymaniu^b w latach 2000-2005

Wyszczególnienie	Samotny rodzic				Dwoje rodziców					
	2000		2005		2000			2005		
	N	P	N	P	N/N	P/N	P/P	N/N	P/N	P/P ^c
model liberalny										
Irlandia	88,7	22,1	74,9	24,0	74,8	17,4	1,6	55,4	15,7	1,9
SU×100/SUP	576,0	143,5	506,1	162,2	485,7	113,0	10,4	374,3	106,1	12,8
Stany Zjednoczone	93,8	40,3	91,5	36,2	77,9	30,5	8,3	82,2	27,0	6,2
SU×100/SUP	548,5	235,7	535,1	211,7	455,6	178,4	48,5	480,7	157,9	36,3
Wielka Brytania	62,5	20,6	39,1	6,7	37,4	17,6	3,6	35,8	9,0	1,0
SU×100/SUP	548,2	180,7	471,1	80,7	328,1	154,4	31,6	431,3	108,4	12,0
Wartość średnia stopy ubóstwa	81,7	27,7	68,5	22,3	63,4	21,8	4,5	57,8	17,2	3,0
model socjaldemokratyczny										
Finlandia	25,0	7,2	46,3	5,6	25,8	5,4	1,3	23,4	8,9	1,1
SU×100/SUP	390,6	112,5	634,2	76,7	403,1	84,4	20,3	320,5	121,9	15,1
Norwegia	24,7	2,8	31,2	4,8	38,0	2,8	0,1	28,8	3,9	0,3
SU×100/SUP	392,1	44,4	458,8	70,6	603,2	44,4	1,6	423,5	57,4	4,4
Szwecja	34,2	5,6	18,1	6,3	13,7	8,2	1,1	35,5	13,7	1,1
SU×100/SUP	645,3	105,7	341,5	118,9	258,5	154,7	20,8	669,8	258,5	20,8
Wartość średnia stopy ubóstwa	28,0	5,2	31,9	5,6	25,8	5,5	0,8	29,2	8,8	0,8

^a Przy linii ubóstwa zdefiniowanej jako 50% mediany rozkładu ekwiwalentnego dochodu do dyspozycji dla całej populacji, ^b Głowa rodziny w wieku produkcyjnym, ^c W przypadku danych dla 2005 r. –dwoje lub więcej osób pracujących w gospodarstwie domowym.

Uwagi: N – niepracujący, P – pracujący; SU×100/SUP – stopa ubóstwa × 100/stopa ubóstwa dla całej populacji.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: OECD, *Society at a Glance: OECD Social Indicators 2005 edition*, OECD Publishing, Paris 2005 s. 57; OECD, *Growing Unequal? Income Distribution and Poverty in OECD Countries*, OECD Publishing, Paris 2008, s. 127, 138 i 152 oraz OECD, Statlink: <http://dx.doi.org/10.1787/422456583733> i <http://dx.doi.org/10.1787/422066332325> (26.03.2012).

W obu grupach krajów bezrobocie silnie zwiększa prawdopodobieństwo znalezienia się gospodarstw domowych z dziećmi poniżej granicy ubóstwa, przy czym zdecydowanie silniej w krajach modelu liberalnego, dla których, w skrajnym przypadku Stanów Zjednoczonych w odniesieniu do rodziców samotnie wychowujących dzieci i pozbawionych pracy stopa ubóstwa przekracza 90%. Jest to ponadpięciokrotnie więcej niż wartość analogicznego wskaźnika dla Szwecji. Co więcej, zarów-

no w Stanach Zjednoczonych, jak i Irlandii świadczenie pracy przez osobę samotnie wychowującą dzieci nie pozwala obniżyć stopy ubóstwa do porównywalnego lub niższego poziomu od właściwego całej populacji. Stopa ubóstwa w tej grupie gospodarstw domowych jest w Stanach Zjednoczonych zdecydowanie, bo ponaddwukrotnie, większa, a w Norwegii lub Finlandii o ponad 20% niższa niż w populacji ogółem. Trudno dostrzec tu skuteczność selektywnej polityki społecznej. Można powiedzieć, że w krajach skandynawskich (i Wielkiej Brytanii reprezentującej model liberalny) zatrudnienie jest poniekąd gwarantem „sukcesu” w unikaniu przypisania gospodarstwa domowego do grupy ubogich⁵. Twierdzenie to jest również zasadne w odniesieniu do rodziny niepełnej, co w dużej mierze odzwierciedla znaczenie, jakie nadaje się w analizowanych krajach zapewnieniu odpowiedniego poziomu i dostępności świadczeń z tytułu posiadania potomstwa.

4. Źródła nieskuteczności liberalnej polityki społecznej

Stosunkowo wysokie stopy ubóstwa w krajach zaklasyfikowanych do liberalnego modelu państwa dobrobytu mogą być tłumaczone, przynajmniej częściowo, mniejszą aniżeli w krajach modelu socjaldemokratycznego redystrybucyjną aktywnością państwa⁶. Nie tłumaczy to jednak wystarczająco dobrze swoistej niemocy tej grupy państw reżimu we wspieraniu jednostek najgorzej sytuowanych. Nieskuteczność owa ma przynajmniej trzy przyczyny.

Po pierwsze, skuteczność polityki społecznej w dużej mierze jest pochodną kompleksowego podejścia do zagadnienia ubóstwa i wymaga zniuansowanego arsenału narzędzi. W tym świetle, niejako z definicji, selektywna polityka ma dosyć niewielką siłę oddziaływania. Istnienie fragmentarycznych programów i świadczeń, w sytuacji nieobecności lub niewystarczającej obecności państwa w wielu innych obszarach życia społecznego (edukacja, opieka zdrowotna, opieka nad dziećmi), może prowadzić co najwyżej do istnienia licznej grupy pracujących biednych (*working poor*) i niskiej mobilności międzypokoleniowej⁷.

⁵ W nieco innym ujęciu Wielka Brytania nie różni się już od Stanów Zjednoczonych i Irlandii: pojawienie się trzeciego i kolejnego dziecka w gospodarstwach domowych w każdym z tych krajów skutkuje drastycznym podniesieniem stopy ubóstwa, podczas gdy w krajach skandynawskich nie ma na nią praktycznie żadnego wpływu. Zob. OECD, *Growing Unequal? Income ...*, s. 138.

⁶ Nie mogą natomiast być uzasadniane większym „pierwotnym” poziomem ubóstwa wynikającym z określonego kształtowania się dochodów rynkowych (czyli nieuwzględniających transferów socjalnych). Szerzej zob. np. T.M. Smeeding, *Public policy, economic inequality, and poverty: The United States in comparative perspective*, „Social Science Quarterly” 2005, vol. 86, no. 5; T.M. Smeeding, *Poor People in Rich Nations: The United States in Comparative Perspective*, „Journal of Economic Perspectives” 2006, vol. 20, no. 1 oraz OECD, *Growing Unequal? Income ...*, s. 139-150.

⁷ W kwestii mobilności międzygeneracyjnej zob. np. G. Solon, *Cross-country differences in intergenerational earnings mobility*, „Journal of Economic Perspectives” 2002, vol. 16, no. 3 oraz OECD, *Society at a Glance: OECD Social Indicators 2006 edition*, OECD Publishing, Paris 2006, s. 74 i 75.

Po drugie, korzystanie z programów socjalnych niejednokrotnie prowadzi do stygmatyzacji (*welfare stigma*), jakiej jednostka doświadcza, będąc ich odbiorcą. Stygmatyzacja oznacza m.in. zatrącenie poczucia szacunku do samego siebie, negatywną samoocenę jednostki wynikającą z partycypacji w programach socjalnych⁸, najogólniej rzecz ujmując – negatywne konsekwencje społeczno-psychologiczne z tytułu korzystania z pomocy władz publicznych. Skoro bieda jest w zbiorowości postrzegana jako stan wynikający z lenistwa, a nie przejawu niesprawiedliwości społecznej⁹, chęć uniknięcia stygmatyzacji może być silniejsza od dążenia do osiągnięcia poprawy swego losu poprzez korzystanie z dóbr i usług dostarczanych przez państwo dobrobytu, czego konsekwencją są niskie stopy partycypacji w programach społecznych wymagających poddania się przez potencjalnych beneficjentów badaniu typu *means-test*¹⁰.

Po trzecie, kwestią wysoce wątpliwą w praktyce polityki społecznej jest ukierunkowanie świadczeń na rzecz jednostek najsłabszych w zbiorowości. Teoretycznie rzecz ujmując, liberalne państwo dobrobytu jawi się jako państwo-minimum, niechętnie działaniom redystrybucyjnym, a jeżeli już takie działania podejmuje, to tylko w celu wsparcia grup znajdujących się na najniższym szczeblu drabiny społecznej. W rzeczywistości jednak głównym odbiorcą świadczeń ze źródeł publicznych jest klasa średnia¹¹.

5. Zakończenie

Obronę państw liberalnych na gruncie selektywności beneficjów, o konstrukcji zorientowanej na jednostki najsłabsze, przynajmniej pod względem rezultatów, jakie owa selektywność miałyby przynosić, należałoby uznać, generalnie rzecz ujmując, za nieskuteczną. Minimalne państwo dobrobytu tworzy raczej iluzoryczną nadzieję na trwałą poprawę losu słabszych grup społecznych. Nie oznacza to oczywiście, że obrona modelu liberalnego nie jest możliwa na innych polach. Wolność jednostki czy efektywność ekonomiczna są – podobnie jak równość czy sprawiedliwość – istotnymi wartościami, które w dyskursie publicznym i naukowym decydują o kształtowaniu relacji między państwem a jednostką.

⁸ R. Moffit, *An economic model of welfare stigma*, „American Economic Review” 1983, vol. 73, no. 5, s. 1023.

⁹ Takie rozumienie przyczyn biedy jest bardzo silne np. w Stanach Zjednoczonych. Szerzej zob. F.J. Mehrrens III, *Three Worlds of public opinion? Values, variation, and the effect on social policy*, „International Journal of Public Opinion Research” 2004, vol. 16, nr 2.

¹⁰ Szerzej zob. C. Andrade, *The economics of welfare participation and welfare stigma: A review*, „Public Finance and Management” 2002, vol. 2, no. 2.

¹¹ M. Förster, M.M. d’Ercole, wyd. cyt., s. 66 i 67.

Literatura

- Andrade C., *The economics of welfare participation and welfare stigma: A review*, „Public Finance and Management” 2002, vol. 2, no. 2.
- Esping-Andersen G., *The Three Worlds of Welfare Capitalism*, Polity Press, Cambridge 1990.
- Förster M., d’Ercole M.M., *Income distribution and poverty in OECD countries in the second half of the 1990s*, „OECD Social Employment and Migration Working Papers”, no. 22, OECD Publishing, Paris 2005.
- Mehrtens III F.J., *Three Worlds of public opinion? Values, variation, and the effect on social policy*, „International Journal of Public Opinion Research” 2004, vol. 16, no. 2.
- Moffit R., *An economic model of welfare stigma*, „American Economic Review” 1983, vol. 73, no. 5.
- OECD, *Society at a Glance: OECD Social Indicators 2005 edition*, OECD Publishing, Paris 2005.
- OECD, *Society at a Glance: OECD Social Indicators 2006 edition*, OECD Publishing, Paris 2006.
- OECD, *Growing Unequal? Income Distribution and Poverty in OECD Countries*, OECD Publishing, Paris 2008.
- OECD, *Society at a Glance 2011: OECD Social Indicators*, OECD Publishing, Paris 2011.
- OECD, Statlink: <http://dx.doi.org/10.1787/610223184802>; <http://dx.doi.org/10.1787/888932381893>; <http://dx.doi.org/10.1787/164773650058>; <http://dx.doi.org/10.1787/422456583733>; <http://dx.doi.org/10.1787/422066332325> (26.03.2012).
- Russel H., Maître B., Nolan B., *Monitoring poverty trends in Ireland 2004-2007: Key issues for children, people of working age and older people*, „Research Series”, no. 17, The Economic and Social Research Institute, Dublin 2010.
- Smeeding T.M., *Public policy, economic inequality, and poverty: The United States in comparative perspective*, „Social Science Quarterly” 2005, vol. 86, no. 5.
- Smeeding T.M., *Poor people in rich nations: The United States in comparative perspective*, „Journal of Economic Perspectives” 2006, vol. 20, no. 1.
- Solon G., *Cross-country differences in intergenerational earnings mobility*, „Journal of Economic Perspectives” 2002, vol. 16, no. 3.

LIBERAL WELFARE STATE AND THE MOST VULNERABLE SOCIAL GROUPS

Summary: Welfare regimes differ based on the priority given to the role of the state, market, and family respectively in protecting against social risks. Liberal regimes are characterized by preference for market solutions to social problems and the use of selective benefits, directed to those considered most in need. Theoretically, selectivity is more efficient than universality: less money is spent to better effect. In reality, the selective approach to social policy diminishes rather than enhances the status of the most vulnerable groups of society. Passive social policy, large gaps in social protection and the welfare stigma are mainly responsible for low effectiveness of liberal welfare state in the alleviation of poverty among those groups.

Keywords: welfare state, poverty, the selectivity of social benefits.